

Nr 51.

Av herr **Wohlin m. fl.**, om *uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk m. m.*

I likalydande motioner vid 1934 års riksdag, nr 137 i Första kammaren av herr Wohlin m. fl. och nr 307 i Andra kammaren av herr Hagberg m. fl., hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt återupptagande av utredningen om revision av näringsfrihetsförordningen, med anhållan tillika, att därvid särskild uppmärksamhet borde fästas vid frågan om näringsfrihetens begränsning genom uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk.

I ifrågavarande motioner erinras till en början om hurusom under de senaste årtiondena från hantverkets sida gång efter annan framställts enträgna krav om viss begränsning av den i 1864 års näringsfrihetsförordning medgiva oinskränkta näringsfriheten. Till stöd för ifrågavarande krav hade därvid från hantverkets sida framhållits, hurusom den rådande friheten för envar att oavsett kunskap eller erfarenhet i yrket starta hantverksrörelse medfört en omfattande tillströmning till hantverksyrkena av personer utan tillräckliga kvalifikationer för yrkets bedrivande. En allmän tillbakagång inom hantverket hade härav blivit följden. Yrkeskickligheten inom hantverket hade avtagit, varigenom hantverkarnas anseende sjunkit. Den minskade uppskattningen av yrkeskunskap och färdighet hade ock haft till följd, att konkurrensen mellan företagarna urartat till en tävlan enbart om lägsta pris utan hänsyn till fullgott arbete. Hantverkets konkurrenskraft i förhållande till industrien hade undergrävt, och även den kunnigaste hantverkare hade ofta att kämpa mot stora svårigheter för att hålla sin rörelse uppe och försörja sig och sin familj. För att råda bot för de påtalade missförhållandena å området hade från hantverkets organisationer påyrkats, att såsom villkor för rätten att självständigt utöva hantverk skulle krävas viss tids praktik i yrket, genom gesällbrev eller på annat lämpligt sätt styrkt yrkeskunskap samt kunnighet i bokföring och kostnadsberäkning.

I motionerna erinras vidare om att ifrågavarande och därmed sammanhängande spörsmål tidigare hade varit föremål för behandling i samband med den allmänna utredning, som, igångsatt jämlikt av Kungl. Maj:t den 25 februari 1921 meddelat förordnande, under åtskilliga år pågått för revision av gällande näringsfrihetslag och som slutligen avslutades genom pro-

position i ämnet (nr 41) till 1932 års riksdag. Av berörda proposition framginge, att utredningen i stort sett bekräftat de uppgifter, som av hantverkets målsmän lämnats inför statsmakterna angående de missförhållanden, som rådde inom hantverket. I propositionen föreslogs emellertid icke några positiva åtgärder från statsmakternas sida för undanröjande av angivna missförhållanden, och beaktades sålunda därvid icke hantverkets önskemål om förbättrad lagstiftning å området. I anförande till statsrådsprotokollet i samband med propositionens avlåtande förklarade föredragande departementschefen, att han väl beaktade hantverkets svårigheter men icke funne den väg, som av hantverkarnas organisationer anvisats för svårigheternas avhjälpan, framkomlig. Betydande resultat borde härutinnan kunna vinnas genom åtgärder av hantverkarna själva och deras organisationer, genom samarbete och inbördes överenskommelser för förverkligande av det mål, för vars uppnående lagstiftningens ingripande påfordrades. Uppställande av legala villkor för rätt till självständig yrkesutövning kunde statsrådet för sin del icke tillstyrka.

Till stöd för sina yrkanden om utredningens återupptagande anförde motionärerna bland annat följande:

Sedan år 1932, då utredningen avslutades, hade förhållandena inom hantverket undergått en väsentlig försämring, varför behovet för hantverket av en ändrad lagstiftning å området blivit alltmera framträdande. Enligt motionärernas mening vore hantverkets iråkade svårigheter i icke ringa mån en följd av den väldiga ökning av antalet självständiga företagare inom hantverket, som de senaste åren förekommit. Med krisen hade nämligen följt en omfattande nyetablering inom nära nog samtliga yrken. Ehuru givetvis de nya företagarna i viss utsträckning utgjorts av arbetare från bestående hantverksföretag, vilka på grund av krisen måst permitteras och vilka till följd därav etablerat egna rörelser, hade emellertid de nya företagarna i betydande omfattning bestått av arbetslösa från industri, handel och jordbruk med ringa eller inga kvalifikationer för yrkets utövande. Synnerligen ofta hade desamma utgjorts av yngre personer med endast helt kort tids praktik i respektive yrken. Ifrågavarande kategorier företagare utförde arbeten till nära nog hur låga priser som helst, därigenom pressande prisnivån till förfång och skada för de verkliga yrkesmännen. Den till följd av konkurrensen från dessa »bönhasar» minskade avsättningen hos hantverksmästarna hade resulterat i ökad permittering av hos mästarna anställda, fackutbildade arbetare. Även för allmänheten hade de skildrade företeelserna haft ytterst menliga verkningar i form av fuskarbeten och försämrade varukvaliteter. För hantverkets fortbestånd utgjorde de skildrade missförhållandena en allvarlig fara. En grundbetingelse för att hantverket skulle kunna hävda sig i samhället vore, att allmänhetens tro på det goda, hållbara hantverksarbetet icke utplå-

nades. Genom det undermåliga arbete, som nu på många håll av icke fackutbildade hantverkare presterades, vore det fara värt att allmänhetens förtroende för hantverkets utövare försvunne. Motionärerna framhöllo slutligen såsom sin uppfattning, att de rådande svårigheterna för flertalet hantverkare att bedriva sin rörelse och därav förskaffa sig sin utkomst vore så stora, att möjligheten och lämpligheten av genomgripande åtgärder å lagstiftningens väg för beredande av berättigat skydd för hantverkarna i deras yrkesutövning borde göras till föremål för allvarligt övervägande. — Såsom lämplig förebild för den ifrågasatta lagstiftningen angävo motionärerna den norska lagen om hantverksnäring av den 25 juli 1913.

Första lagutskottet, som behandlade motionerna, avstyrkte emellertid bifall till desamma, under hänvisning bland annat till den utredning, för vilken frågan nyligen varit föremål, och vad därvid förekommit. Utskottet motiverade vidare sitt ståndpunktstagande i saken därmed, att den tidigare utredningen skulle hava tydligt ådagalagt, att den monopolisering av hantverket, som i viss utsträckning genomförts i Norge, icke utgjorde något efterföljansvärt exempel. Utskottet framhöll, att utskottet icke kunde finna skäl till antagande att hantverket genom införande av legala kompetensvillkor skulle kunna erhålla det stöd, som dess målsmän eftersträfvade. — Vid utskottets utlåtande fanns fogad reservation av herr Linnér m. fl., vilka, ehuru jämväl de ställde sig avvisande till den i motionerna gjorda hemställan, påyrkade skrivelse angående lärlingsutbildningen inom hantverket. I enlighet med reservationen beslöt ock riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förnyad utredning måtte verkställas angående lärlingsutbildningen inom hantverket. En utredning härom har ock under fjolåret blivit av Kungl. Maj:t beslutad.

Riksdagens avgörande vållade stor besvikelse för landets hantverkare, bland vilka man förlitat sig på att statsmakterna under beaktande av hantverkets nödläge skulle behjerta de önskemål, vilka hantverket inför riksdagen framfört. Att den beslutade utredningen angående lärlingsutbildningen var av behovet i hög grad påkallad bestrides icke, utan erkännes tacksamt det intresse, som riksdagen visat för saken. För hantverket skulle det bliva till stort gagn, om frågan om lärlingsväsendets ordnande genom sagda utredning äntligen kunde erhålla en tillfredsställande lösning. Såvitt vi kunna finna, kan dock näppeligen genom lärlingsväsendets ordnande den erforderliga saneringen av hantverket åvägbringas, så länge icke åtgärder vidtagits för att skapa garantier för att företagarna inom hantverket — som ju äro de, vilka handhava utbildningen av lärlingarna — själva besitta tillfredsställande kompetens. Utredningen angriper endast

en del av problemet men förbigår själva kärnpunkten, mästartkompetensen. Anledning torde enligt vår mening fördenskull föreligga att upptaga frågan till förnyat övervägande.

Hantverkets ekonomiska läge är alltjämt bekymmersamt. Ehuru det under senare hälften av sistlidet år inträdda konjunkturuppsvinget uppenbart medfört en viss lättnad även för hantverket och dess utöfvare, ha dock de förbättrade konjunkturerna icke följts av en motsvarande ljusning inom hantverksnäringen. Avsättningen är inom flertalet hantverksyrken alltjämt mindre tillfredsställande, inkomsterna ringa. Flertalet mindre hantverkare torde alltjämt ha svårt att av inkomsterna från sin yrkesutövning försörja sig och sin familj. Många tecken tyda på att för flertalet hantverksyrken tillbakagången icke enbart är en övergående konjunkturföreteelse, vilken kan förväntas bliva övervunnen vid fortsatt konjunkturuppsving, utan till icke oväsentlig del härrör sig från omständigheter, vilka icke direkt sammanhånga med krisen. I betydande mån torde sålunda hantverkets svårigheter vara att tillskriva de rådande missförhållandena inom hantverket självt. Enighet torde inom hantverket föreligga om att det är den omfattande obehindrade nyetableringen, vilken de senaste åren skett och tillfört yrkena ett stort antal mindre önskvärda element, som varit en av de främsta orsakerna till hantverkets svåra läge. De skadliga verkningarna för hantverket i dess helhet av denna nyetablering i stor utsträckning av företagare utan tillräcklig yrkesskicklighet och erfarenhet i yrket kunna av hantverkarna och deras företrädare icke nog starkt understrykas. Genom konkurrens från sist angivna kategorier hantverkare, vilka utföra arbeten till nära nog huru låga priser som helst, hava priserna på hantverkets alster nedpressats till en ofta nog rent förlustbringande nivå. Omsättningen har härav påverkats i ogynnsam riktning, arbetslösheten befrämjats. Den osunda priskonkurrensen möjliggöres av sämre råvaror och mindre noggrant utförande och genom att vederbörande betala sina arbetsanställda löner, ofta väsentligt understigande de avtalsenliga inom branschen. Att en dylik konkurrens icke heller kunnat undgå att menligt inverka å kvaliteten på hantverkets alster till förfång för den köpande allmänheten är ovedersägligt. Det rådande läget inom hantverket är allvarligt, och motse hantverkets män framtiden med största oro; detta så mycket mera som anledning är att befara, att situationen under de närmaste åren skall komma att ytterligare tillspetsa sig. Sålunda torde den bestående omfattande arbetslösheten, med svårigheterna särskilt för ungdomen att erhålla arbetsanställning, komma att få till följd en fortsatt och ökad tillströmning till hantverksyrkena av icke yrkeskunnigt folk, vilka icke kunnat erhålla sin utkomst å andra håll och vilka då försöka sin lycka som egna företagare inom hantverket, där, i motsats till vad fallet är å andra områden, hinder ej finnas för dem att söka ernå sin

försörjning. Den kritiska situationen torde icke minst framgå av det befolkningsstatistiska faktum, att de årskullar till arbetsför ålder nådda, som de närmaste åren komma att tillföras arbetsmarknaden, äro osedvanligt stora och på grund därav komma att medföra starkt ökad belastning av sagda marknad.

För en förnyad utredning av frågan torde i första hand tala den omständigheten att hantverket sysselsätter en befolkningsgrupp av omkring 350,000 personer, därav cirka 60,000 egna företagare. Bland hantverkarna själva gjorda försök att på organisatorisk väg skapa drägligare förhållanden inom yrkena hava blivit utan påtagliga positiva resultat. För hantverkets män skulle genom den föreslagna lagstiftningen skapas ett välbehöfligt och berättigat skydd i deras yrkesutövning gentemot osund konkurrens från fuskare och »bönhasar». För hantverkets utövare skulle densamma ytterligare hava till följd ett ökat intresse att förkovra sig i sitt yrke. Yrkesutbildningen inom hantverket skulle befrämjas och hantverket i sin helhet höjas. Även för den yrkesutbildade arbetarkåren inom hantverket skulle ökad trygghet beredas. Enligt vår övertygelse är nu förevarande spørsmål icke en angelägenhet, som enbart rör de självständiga företagarna, hantverksmästarna, utan i minst lika hög grad en arbetarfråga. Ökade insikter om att så är fallet torde ock numera vara till finnandes inom vedervörande arbetarorganisationer. — Genom den allmänna höjning av kvaliteten å hantverkets alster, som lagstiftningen komme att medföra, skulle även allmänhetens intressen komma att tillgodoses. — För statsmakterna slutligen borde det vara en samhällsangelägenhet av största vikt och betydelse att söka komma till rätta med de skildrade missförhållandena inom hantverket.

Från hantverkets sida önskas ingen återgång till skråtidens strängt reglerade förhållanden. Man påyrkar ingen monopolisering. Man begär allenast, att av den, som självständigt idkar hantverk, skall fordras, att han verkligen kan sin sak, att han har tillfredsställande kvalifikationer för yrkets utövande. Mot den lojala nyetableringen inom yrkena förefinnes icke någon önskan att uppresas hinder. För alla, som så önskade, skulle finnas möjlighet att bli egna företagare inom sitt yrke, under förutsättning allenast att de besutte de nödiga kvalifikationerna för yrkets bedrivande.

Gentemot det av första lagutskottet vid fjolårets riksdag mot motionerna anförda argumentet, att vid den tidigare utredningen visats, att lagstiftningen i Norge icke utgjorde något för oss efterföljansvärt exempel, torde vara att framhålla, att i Norge allmän tillfredsställelse torde råda med det gällande systemet. Detta har skapat trivsel och arbetsglädje för hantverket och indirekt varit till gagn även för allmänheten. Några krav på systemets slopande lära icke hava försports. Att detsamma liksom all annan mänsklig ordning givetvis är förenligt med vissa olägenheter, är uppenbart. Dessa torde hava vid utredningen tillmätts väsentligt större betydelse än densamma förtjänade.

Att den föreslagna lagstiftningens införande här i landet skulle, särskilt under den första övergångstiden, vara förenad med vissa praktiska olägenheter, förbise vi ingalunda. Såvitt vi kunna bedöma, torde dock dessa olägenheter icke vara av sådan beskaffenhet, att de kunna anses uppväga de fördelar, som systemet skulle medföra. Vi vilja slutligen icke underlåta att framhålla, att vi för vår del icke ifrågasätta annat än att den begärda förnyade utredningen göres fullständigt förutsättningslös. Därest mot förmodan utredningen skulle giva vid handen, att en lagstiftning efter ovan föreslagna riktlinjer icke skulle vara möjlig genomföra här i landet, skulle måhända dock vid utredningen andra användbara uppslag kunna väntas framkomma, vilka skulle kunna föranleda åtgärder, som skulle bliva till gagn för det betryckta hantverket och dess utövare.

Med hänvisning till vad ovan anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla
dels om skyndsamt återupptagande av utredningen om
revision av gällande näringsfrihetsförordning, varvid sär-
skild uppmärksamhet bör fästas vid frågan om näringsfri-
hetens begränsning genom uppställande av legala kompe-
tensvillkor för rätten att idka hantverk,

dels ock, därest denna utredning därtill kan giva anled-
ning, snarast möjligt inför riksdagen framlägga förslag
till lagbestämmelser i ämnet.

Stockholm den 19 januari 1935.

N. R. Wohlin.

Gösta Bagge.

S. H. Kvarnzelius.

Gustaf Ehrnberg.

John Björck.